

10 דקות של עיון - סוכות

פרק א: סוכה - מה היא?

הרב ישי אנגלמן

במהלך סדרה זו נעסוק במצוות הישיבה בסוכה. השאלה הראשונה בה אנו רוצים לפתוח היא מה היא הסוכה. מה הוא הדבר הזה אליו צריך להיכנס למשך שבעה ימים ומה המאפיינים ההלכתיים של המצווה של התורה "בסוכות תשבו שבעת ימים". התשובה הראשונה לשאלה זו עולה מדברי רש"י על המשנה הראשונה במסכת סוכה - על שם הסכך. המרכיב היסודי של הסוכה הוא הסכך והרבה הלכות נוגעות לסכך יותר מלשאר חלקי המבנה של הסוכה. גם הקדושה של הסוכה מבחינה הלכתית, לפי חלק מהראשונים, נוגעת רק לסכך. הנקודה הזו היא הנקודה הראשונית עליה ניתן לחשוב - סוכה היא מבנה בגגו נמצא סכך. ייתכן שהמרכזיות של הסכך קשור להקשר ההיסטורי של מצוות הסוכה - הסוכות בהן ישבו בני ישראל ביציאתם ממצרים לארץ ישראל. בישיבה בסוכה יש זיכרון והודאה לה' - בין אם מדובר בסוכות ממש ובין אם מדובר בענני הכבוד - על מה שעשה לנו ביציאתנו ממצרים, והדבר מתבטא בעיקר בסכך, שהוא בעצם המבנה הקלאסי של הסוכה ההיסטורית שאיתה הלכו בני ישראל ממצרים.

אמנם, נראה שאפשר להקדיש מחשבה גם להתבוננות רחבה יותר שמסתכלת על הסוכה כמבנה ולשאל מה המאפיין של הסוכה כמבנה באופן כללי, מעבר לעובדה שבגגו של המבנה מצוי סכך. נראה שההגדרה הבסיסית ביותר של הסוכה היא הגדרה שלילית - סוכה איננה בית. בית הוא מבנה קבע בו אדם מעביר את חייו. לא משנים כרגע מה כל הגדרים המדויקים של מצוות סוכה - ברור שסוכה לא יכולה להיות ביתו של האדם כל ימות השנה. ביטוי לדבר זה ניתן למצוא במשנה בסוכה (יד, א) - איסור סיכוך בנסרים. חכמים אסרו לסכך את הסוכה בנסרי עץ, על אף שחומר הגלם כשר לסיכוך. היות שגודלם הוא בגודל מסוים (שלושה טפחים או ארבעה טפחים, כפי שמעלה שם מחלוקת תנאים בעניין זה) הנסרים פסולים לסיכוך, שכן הסוכה תהיה דומה לבית אותו מסככים בנסרים כאלה ודבר זה פוסל אותה משימוש. מסבירים שם הראשונים - "סוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה". הפסול הזה הוא פסול דאורייתא, ולכן גם חומר גלם מותר לסיכוך שדומה לבית פסול מדרבנן, כדי למנוע אפשרות של דמיון בין הסוכה לביתו הרגיל של האדם.

את ההלכה הזו שסוכה איננה בית ניתן להבין בשתי רמות, שכנראה שתיהן נכונות. הרמה הבסיסית היא שלבית יש 'פסול חפצא' כפי שעולה בלשון האחרונים - מקום שמוגדר בחיים הרגילים כבית הוא פסול לסוכה, גם אם חיצונית נראה שהוא עונה על כל הגדרים הפורמאליים של הסוכה. אמנם, ניתן להראות שפסול הסוכה כבית הוא רחב ומשמעותי יותר - אפשר להראות זאת דרך פירוש של רש"י לסוגיית סוכת היוצרים (סוכה ה, ב). הגמרא שם מדברת על אומן שיש לו שתי סוכות - סוכה אחת חיצונית הקרובה לרשות הרבים שם הוא עושה את מלאכתו

ומוכר את מרכולתו, וסוכה פנימית בה מאוכסנים כלי העבודה שלו ובה הוא עושה את תשמישיו השונים במהלך היום – מעין מחסן או חדר עבודה פנימי, כפי שיש היום במסעדות שונות. הגמרא אומרת שעל אף ששתי הסוכות זהות לחלוטין – הסוכה הפנימית פסולה והחיצונית כשרה. רש"י מסביר שכאשר אדם יושב בסוכה הפנימית "לא מינכרא מילתא דלשם סוכה הוא דר בו, דהא כל ימות השנה דייר התם ורוב תשמישו וסעודתו ושינתו שם". יש אחרונים שהבינו שלפי רש"י יש כאן פסול דרבנן של מראית עין, אך פשט דבריו הוא שזה פסול דאורייתא. ישיבה שהיא ישיבתו הרגילה של האדם בכל ימות השנה – איננה ישיבה בסוכה. חוויתו של האדם היא לא ישיבה בסוכה. ישיבה בסוכה מחייבת מעבר מהמקום הרגיל בו האדם נמצא כל ימות השנה. ייתכן שעבור אדם אחר סוכה זו תהיה כשרה, אך עבור האומן המצוי בסוכה זו כל ימות השנה – סוכה זו פסולה. נראה אם כן שזו ההגדרה היסודית ביותר למצוות הישיבה בסוכה – ההגדרה היא לשבת לא במקום הדיור הרגיל, אלא לצאת ממקום הדיור הרגיל למקום אחר.

בפעם הבאה נעסוק גם בהגדרה החיובית של הסוכה – צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי.